

JÁTÉKOS SZÍNEZŐ AZ IDEOLÓGIA GÉPELT HASÁBJAIN

A veszprémi Vár Áruház homlokzati megújítása

Az amerikai Best üzletlánc a hetvenes években új kereskedelmi hálózatot nyitott meg Richmond, Houston, Milwaukee, Miami, Ashland és Sacramento városainak peremén. A bemutatóhelyek és üzletek megtervezésére James Wines „SITE” (Sculpture in the Environment) csapatát kérték fel, akik szó szerint formabontó építészetük-

kel az egész világ figyelmét felkeltették. [1] A fogyasztói társadalom kritikájaként az amerikai álom szimbolikus dobozáruházait egész egyszerűen kifordították önmagukból. A nagy felületű monoton burkolatok felfeslenek, valószínűtlenül meghajolnak, a falak leomlanak, a sarkok kihasadnak... [2] Mintha egy kiüresedő, hazugságra

épülő társadalom önmagára eszmélésének pillanatát látánk. A korabeli nyugati építészetet ekkor már egyre erősebben formálták a posztmodernitás humort, iróniát és öncélú teóriát egyaránt sodró áramlatai. Az építészek a modern gondolkodás dogmáit feltörték, a homlokzat felszabadult szerkezet és forma kiüresedő, egymást rabul ejtő kapcsolatából. A monoton felületek hirtelen színekkel, formákkal telítődtek, médiummá váltak, az építészet önmagára csodálkozó nyelvein kezdtek beszélni, a hétköznapi ember meg fellélegezhetett, úgy érezte, megszólították, miközben érteni vélte az egymást felülíró teóriák kusza szóhalmazát. Az építész a társadalom kritikusává vált, arról azonban már megoszlottak a vélemények, hogy ezeknek a nagy népszerűségnek örvendő, kvázi dekonstruktív szándékú alkotásoknak van-e bármilyen konstruktív hatása az építészettörténet előrehaladását tekintve?

Mindeközben Keleten, a vasfüggöny másik oldalán a késő modern építészetet a szocialista ideológia és az iparosított technológiák alkalmazási kényszere továbbra is éltette. Nem tudhatjuk, hogy amikor a nyolcvanas évek közepén Kovács István a veszprémi Vár Áruház homlokzatát rajzolta, megkísérelte-e a posztmodern szelleme, esetleg ismerte-e a Best üzletlánc omladozó áruházait? A korabeli fényképeket és homlokzatképzést szemlélve zavarba ejtő a kérdés. Egyfelől híven követi a hatvanas, hetvenes évek szocialista ideológiája jegyében Veszprémben felépült modern kereskedelmi központ doktriner alapvetéseit, ugyanakkor mintha bekötött szájjal is mesélni próbálna a ház. Ha már Vár Áruház, nevét tematizálja, és mintha egy játékvár elemeiből épülne fel a homlokzat, úgy rakja egymásra az előregyártott elemeket a tervező. A felület síkjainak lépcsőzése már-már öncélúnak is hathat a korszellem tükrében, különösen, ha a szomszédos Bástya Áruház szigorú szerkesztését nézzük. Hiába a névkontság, a bástya téma inspirációját nem érhetjük tetten a gondolatoktól tartózkodó épületen. [3] A Vár Áruház esetében azonban a szigorú rasztert a megnyitások játékos elhelyezése oldja, mintha repedések, rések jelentkeznének a várfalon... Az amerikai álom kísértése a keleti blokkban? Az épület sarkait is mintha kifordítaná, megnyitná, atektonikus humorral önmaga alatt bontja ki a falat, és ezzel egészen szürrealis közelségbe hozza a kétkontinensnyi távolságot.

Mindez persze fikció, és mielőtt kezes párhuzamokat keresve engednénk a teória elvont sodrásának, szögezzük le mindazt, amit az épület keletkezéséről tudhatunk. A tervező a tényeket szikáran rögzítve, szűkszavúan nyilatkozik a technokrata szerkesztésű Magyar Építőipar mára megszürkült lapjain. [4] „A kivitelezés minőségi színvonalja messze meghaladja az országos átlagot” – szól az egyetlen kvalitatív értékelés a kétoldalas szöveg-

ben, elkendőzve mindazokat a szándékokat, amelyek esetleg a késő modern építészet árnyékában humort, iróniát, játékot csempészték az épület falai közé. Azt azonban megtudjuk, hogy a Veszprém és Vidéke ÁFÉSZ megbízásából 24 hónap alatt felépült az épület, a tervezők következetesen igazodtak a korábban elkészült városrendezési tervekhez, és új, szabadon álló beépítéssel tervezték meg a fogyasztói társadalom szocialista változatát kiszolgáló kereskedelem veszprémi fellegrárát. Ezt az értékelést azonban már az utókor nevében mi magunk tesszük hozzá, továbbra is fenntartva zavarunkat, hogy vajon az épület korabeli homlokzatát a hipotézisként feltételezett tervezői humor vagy egész egyszerűen az építőipari véletlen hozta össze.

Veszprém a szocialista párttitkárok városa. Ez is egy hipotézis és ezt a mottót nem sűrűn olvassuk a turisztikai kiadványok nyitóoldalain. Míg a látványosan meg-

Építész:
Kovács Zsolt
György,
Beránková
Jana, Kovács
Dávid

Nagyablás szálcement burkolat
a hátsó üzemi homlokzaton

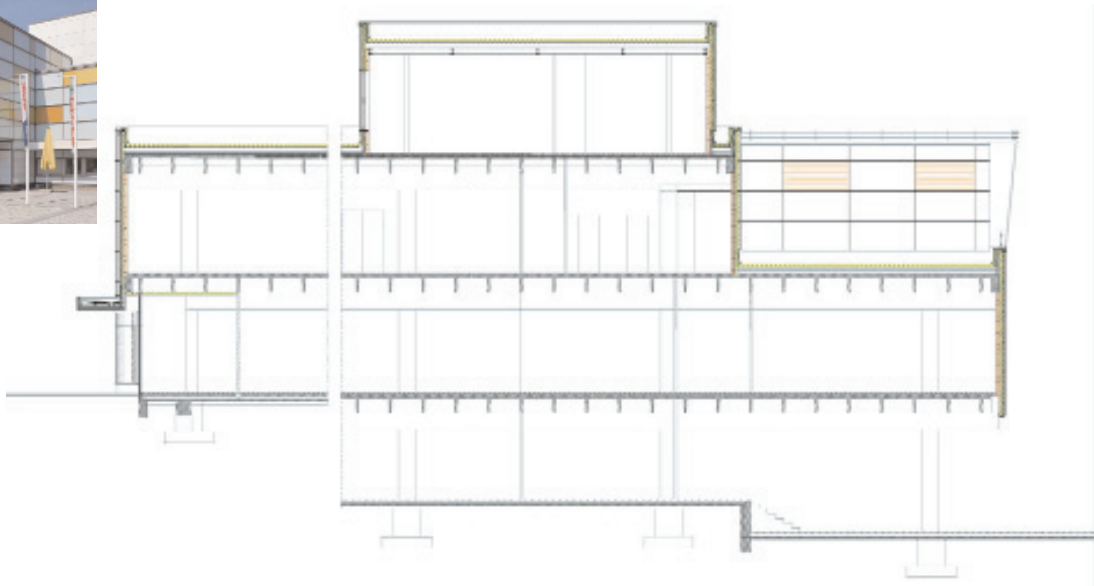
Veszprém poszt-socialista arculata

szerkesztett prospektusokban szemérmesen el lehet fedni a diktatúra hagyatékát, a városban sétálva már nem lehet megkerülni az őszinte szembenézést a kommunizmus örökségével. Az örökség szó is új értelmet nyer a tabula rasaként letarolt Cserhát városrész helyén felépített, az adott korban korszerű kereskedelmi központoknak állékonyosságát nézve. [5] A tizenkilenc szintes, de csak a veszprémi „húszemeletesként” becézett toronyház karakteresen átfurmálja a város középkori eredetű sziluttját. A legfelső szinten lakott Pap János hírhedt veszprémi párttitkár, aki az 1956-os forradalom utáni megtorlások egyik legkegyetlenebb ideológusa volt, nevéhez kötődik a Balaton kiszárítására és mezőgazdasági hasz-

nosítására vonatkozó korszakos ötlet is. Részben az ő veszprémi uralkodása alatt valósult meg a város modernizációja, a legenda szerint éjjel, amikor álmatlanul forogóldott, sofőrjével az utcákon végiggurulva tervezte meg a várost. [6] A húszemeletes legfelső szintjéről visszanezve már valóban megfontolandó kérdés: Veszprém kinek is a városa?

A városfejlesztés súlyos tévedései és a kommunista bűnök nyomasztják még ma is Veszprém belvárosát. A szocialista városfejlesztésről részletes tanulmányosorozatot publikált Ware-Nagy Orsolya a Tervlap oldalain. [7] Az általa felvázolt történeti rekonstrukció alapján a Kossuth utca kereskedelmi szerepe az 1800-as évek ele-

A tervezők az eredeti koncepcióban rejlő játékoságot bontották ki

Metszet: a szintkülönbségből adódó funkcionális tagolás az eredeti épület meghatározó szerkesztési elve

Helyszínrajz: modern szabadon álló beépítés az egykori Cserhát városrész helyén

Raszter és rétegzettség: a vízszintes bordák végigfutó 60 mm kiállású üvegszorítóval készültek, ami tovább fokozza a homlokzat plaszticitását

jén alakult ki, tehermentesítésére az ötvenes évektől készültek tervek. 1954-ben Zsitva Tibor a Váterv Veszprémi Városépítészégén készített részletes rendezési tervet, több verziót is kidolgozva a főút nyomvonalára és a beavatkozás, átépítés eltérő mértékére. A város új általános rendezési tervét 1960-63 között Kotsis Lajos készítette el, koncepciójában a település népességének robbanásszerű növekedésével számolt. A növekedést serkentő kommunista ideológia számára szükségessé vált a növekvő népességet és a nagyváros modernitás iránti vágyát egyaránt kiszolgáló városközpont kiépítése. A területre a részletes rendezési tervet 1966-ban dolgozták ki, a célkitűzéseit pedig a hatvanas-hetvenes években valósították meg. Mivel a háború után a környező épületekre felújítási tilalmat rendeltek el, a lakóépületek állaga rohamosan romlott, és nem hagyva más megoldást, mint a szanálást – „a múltat végképp eltörölni” –, az ideológia városépítészeti vetületévé vált a belváros. 265 lakást bontottak le, a történeti beépítéssel együtt a város karakteres morfológiája is megsemmisült.

A hatvanas évek elején már elkezdték a szocialista szellemiségű fejlesztés első hírnökeit építeni: a pártszékházat (tervező: Dul Dezső), a már említett Bástya Áruházat (tervezők: Hollay György, Törőcsik Sándor – Lakóterv) és a szállodát (tervező: Körner József). Az első „kisebbségi” lépéseket követően, az évtized közepétől Márton István markáns módon vette kézbe a városkép arculatának alakítását. Az általa tervezett húszemeletes és a hozzá kapcsolódó lépényszerű üzletközpontot a Kossuth Lajos utca déli oldalának lebontása után, 1969-ben

Reflexiók térben és időben

Irodalom / References

[1] McCormick, Margaret: „The Ironic Loss of the Postmodern BEST Store Facades”, hozzáférhető: <<https://failedarchitecture.com/the-ironic-loss-of-the-postmodern-best-store-facades/>> [utolsó belépés: 2019-08-31].

[2] hozzáférhető: <<https://www.archdaily.com/778003/the-intersection-of-art-and-architecture-the-best-products-showrooms-by-site-sculpture-in-the-environment>> [utolsó belépés: 2019-08-31].

[3] Kovács, Dávid: „Az 1960-as évektől az 1980-as évekig épült modern áruházak vizsgálata telepítési és városzerkezeti szempontból”, DLA Építőművészeti Doktori Iskola, hozzáférhető: <http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/1508-ek_kdavid_%C3%A1ruh%C3%A1zak%20telep%C3%ADt%C3%A9si%20%C3%A9s%20v%C3%A1rosszerk%20szempontb%C3%B3l.pdf> [utolsó belépés: 2019-08-31].

[4] Kovács, István: „Vár Áruház, Veszprém”, *Magyar Építőipar*, No 3 (1985) pp 161–162.

[5] Kissfázekas, Kornélia: „Városmegközpontok az államszocializmusban”, Doktori értekezés, BME Építészmérnöki Kar, Csonka Pál Doktori Iskola, 2011.

[6] Németh Szandra: „Nem kell Balaton, inkább vessük be kukoricával” in WeloveBalaton.hu [honlap], hozzáférhető: <<https://welovebalaton.hu/balaton/nem.kell.balaton-inkabb.vessuk.be.kukoricaval>> [utolsó belépés: 2019-07-03].

[7] Ware-Nagy, Orsolya: „Veszprém városközpontjának átváltozásai a szocialista városépítés tükrében”, in Tervlap [honlap], hozzáférhető: <<https://tervlap.hu/cikk-nezet/veszprem-varoskozpontjanak-atvaltozasai-a-szocialista-varosepites-tukreben-1-resz>> [utolsó belépés: 2019-07-01].

[8] Kovács, Dániel: „Újjászületik Veszprém modern negyede”, in Hg [honlap], hozzáférhető: <<http://hg.hu/cikkek/varos/11770-ujjaszuletik-veszprem-modern-negyede>> [utolsó belépés: 2019-07-31].

kezdték el építeni, a tömbben 128 új lakást helyeztek el. Szintén az ő alkotása a kultikussá váló Séd mozi, amely 1982-re készült el. A totális szanalással szemben azonban hamar kritikákat fogalmaztak meg. A rekonstrukció a délnyugati részen megállt, nem tudták végigvinni a tabula rasa koncepcióját. A hetvenes években megújuló látásmóddal folytatódott a fejlesztés, Ruttkay M. Gyula (Veszprémterv) elképzelésében a közterületek érzékeny kialakítására helyezték a hangsúlyt. [8] Az 1985-re elkészülő Vár Áruház a Kossuth utcára merőleges tengely végén helyezkedik el, mintegy térben és időben is lezárva a fejlesztést.

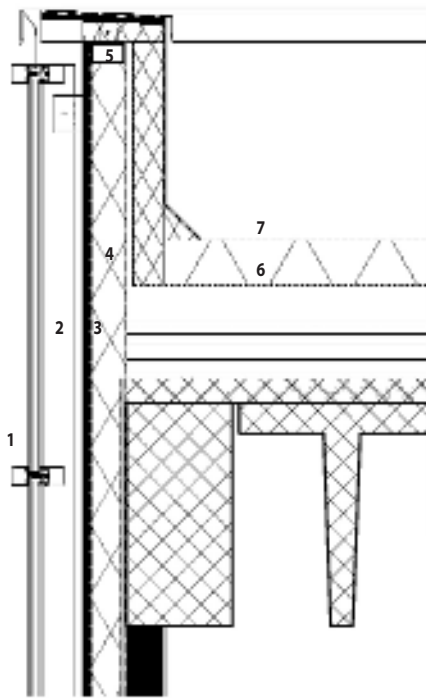
Az őszinte szembenézést a város már egy évtizeddel ezelőtt megkezdte, amikor is döntött a modern városközpont rehabilitációjáról. 2023-ban Európa Kulturális Fővárosa lesz a dunántúli megyeszékhely, a komplex kulturális program- és fejlesztéssorozat újabb lehetőséget kínál a poszt-szocialista örökség feldolgozására. [9] A Településképi arculati kézikönyv (TAK) erős kritikával írja le a történeti városzövetbe ékelődő modern városközpontot. Az „Újabb beépítésű városközpont” már eleve nem cseng túl jól, ezt követően azonban már kendőzetlen kritikával opponálja Pap János és elődei hagyatékát: „A többségében négy- és hatemeletes tömbházak megfo-

galmazása és kialakítása során fel sem vetődött bármiféle illeszkedés igénye. Az új beépítés arculata erős kontrasztban áll a történelmi városzövet karakterével és látványával. A húszemeletes toronyház az egész város látványát dominálja.” [10] A városrész megújításával kapcsolatban erősen ajánlja, hogy a homlokzatokat „tagolt, középvárosi léptékben kell kialakítani”. A frissen elkészült TAK 118. oldalán a nemrég megújult Vár Áruházat is bemutatják, mint a városrehabilitáció egyik sikeres példáját.

A városközpont rehabilitációjának koncepciótervét 2008-ban alakította ki a Veszprémi Építész Műhely, Kovács Zsolt György vezetésével. Tervük alapállását a korszak örökségének rehabilitálása, a korábbi városépítészeti szándékok konzekvens továbbgondolása és a gyalogos sétatengelyek kialakítása jellemzi. A központot 3,6 milliárd forintból, magánberuházásokat is bevonva újították meg. 2010 júniusában a „húszemeletest” övező kereskedelmi egységeket rejtő „lepény” rehabilitációja kezdődött el. A Séd mozi átépítésével Hangvilla néven új kulturális központ jött létre (tervezők: Albóciné Ábrahám Gabriella, Anthony Gall). A hatvanas évekhez képest jelentősen megnőtt az autósforgalom, szükségessé vált egy új parkolóház kiépítése a központ eléréséhez, amelyet a Bagolyvári utcában, a Vár Áruház parkolójában építettek meg.

Az áruház bővítésére már a rehabilitáció előtt sor került, 2000-ben Kovách-Horváth Katalin építész tervezte át, majd 2014-ben a Veszprémi Építész Műhely, Kovács Zsolt György, Beránková Jana, Kovács Dávid kaptak megbízást a homlokzatok teljes átforgalmazására. A tervezők a településképi koncepció és a magasház megújításában is részt vettek, így több léptékben gondolhatták át a modern városközpont rehabilitációját. Az építető Séd-Coop és az építészek szándékai hamar találkoztak az épület újraformálásának módjáról. Ahogy a tervezőcsapat tagja, Kovács Dávid elmondta: „Számunkra a kihívást az jelentette, hogy az épület homlokzata úgy váljon színessé, változatosá, hogy közben illeszkedik is a központ más épületeinek nagyvonalú, letisztultságát sugárzó megjelenéséhez.”

Az épület déli főhomlokzatára festett üvegburkolat került, amelyet hóhíd-megszakításos alumínium függönyfalprofilok tartanak. Az emeleti ablakokat megszüntették, a vásárlói lépcsőház ablakai elé új, a természetes világot átvezető homlokzatburkolatot terveztek. Este inverz hatást eredményez a megoldás, és a köztér felé színes fényeket sugároznak a felületek. A déli homlokzat kétrétegű 8+16+6 mm-es hőszigetelő üvegburkolatának külső rétege szintelen biztonsági, a belső festett üveg. A homlokzat plaszticitását nagyban meghatározza, hogy néhány üvegtábla savmaratva készült, mögöttük LED-

Attika csomópont részlet az üvegburkolatot tartó 85 mm-es függőleges és 65 mm-es vízszintes bordákkal.

1. Alumínium függönyfal szerkezetű festett hőszigetelő üveg burkolat
2. 2 cm vastag betonny lap acél zártszelvényekhez rögzítve
3. 1 rétegű páraáteresztő fólia
4. Ásványi szálak hőszigetelés
5. 90×60 mm-es acél zártszelvény gerenda
6. 12 cm ásványi szálak hőszigetelés
7. 1 réteg PVC lemez csapadék elleni szigetelés

világítást helyeztek el. A korábbi szedett-vetett árnyékoló helyett a homlokzat nagyvonalúságát a két új előtető kialakítása is emeli. A homlokzat megújításának második ütemében a portálokat építették át, a fedett-nyitott épülettömeg alatt a külső-belső kapcsolatokat megnyitva. Ezzel olyan átmeneti zóna alakult ki, amely, ha kis léptékben is, de lehetővé teszi néhány ülőhely kialakítását, a fogyasztóterek kinyitását a köztér felé, javítva az épület kapcsolatát a gyalogosbarát belvárossal. Az oldalsó és hátsó homlokzatokra fehér és homokszínű Swisspearl nagytáblás szálcement homlokzatburkolatot terveztek. A tervezők nagy alázattal és érzékenységgel gondolták újra az épületet, kibontva mindazokat a lehetőségeket, amelyeket már az eredeti koncepció is magában hordozott.

Egyszerű konstruktív szemlélet ez, ahol elvont megfontolások és teóriák helyett a közösség iránti odaadás formálja az épületet. Mentés a múltat eltörölni vágyó, doktriner fejlődésméletektől éppúgy, mint a vasfüggöny túldolalán a Best áruházakat jellemző, önmagába forduló posztmodernizmustól. Az építészet és városépítészet sorsszerű ideológiai mára már a múlté. Önsorsrontó ideológiák helyett önefelelt, őszinte játék színezi ki az utcaképet, új üzenetet közvetítve: Nincsen sors, élet van.

Wettstein Domonkos

- [9] Benkő, Melinda – Kissfazekas, Kornélia (eds): *Understanding Post-Socialist European Cities*, L'Harmattan, Budapest 2019.
- [10] Veszprém településképi arculati kézikönyve (Teampannon Kft. – Koszorú Lajos, András István, Pogány Aurél, 2019)

Építész: Kovács Zsolt György, Beránková Jana, Kovács Dávid (Veszprémi Építész Műhely Kft.)
Eredeti tervezők: Kovách István, Kovách-Horváth Katalin
Építész munkatársak: Barkács Ágoston, Székely Márta
Szigetelés tervező: Zádor Oszkár (Iso-Média Kft.)
Homlokzatburkolat: Swisspearl Szálcement ESAL Hungária Kft.
Tartószerkezettervező: Szabó Imre (Traverz-50 Kft.)
Elektromos tervező: Csóka Sándor
Beruházó: Séd-Coop 2000 Zrt.
Műszaki ellenőr: Kántor Miklós (Pro Veszprém Kft.)
Kivitelező: Kuti és Fia Kft.
Fotó: Kovács Dávid

A b s t r a c t s

WESSELÉNYI-GARAY, Andor: HEALTHY ELITISM

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 16-27, DOI: 10.33268/Met.2019.5.1

MOME CAMPUS, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS: KATALIN CSILLAG and ZSOLT GUNTHER

The largest creative industries investment in Hungary completes the MOME campus development. Orientated along an axis parallel to the main road a new library, refurbished centre building and the new BASE study block can be found. Beside these the recently completed workshop/studio buildings named MOME ONE and TWO respectively are located. The campus has been developed to explore the open university idea of providing access to all, this concept also extends towards opening the grounds as a public park.

SHANAHAN, Mike: RURAL HOMES TEN YEARS ON

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 28-33, DOI: 10.33268/Met.2019.5.2

IMPACT OF A DESIGN GUIDE

Examining the results of homes designed that derived inspiration from guidelines published in the Cork Rural Design Guide: Building a New House in the Countryside, one of the original authors discusses how guidelines impact the built environment. The results demonstrate that quality architecture can be achieved by following guidelines, without hindrance to innovation or creativity, the traditional Irish white walled/ dark roofed home takes on various forms.

KÖLLŐ, Miklós: COVERED EQUESTRIAN HALL

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 34-37, DOI: 10.33268/Met.2019.5.3

EQUESTRIAN CENTRE, BENEDEK MEZO, ROMANIA

The new equestrian hall in Csikszentsimon offers a welcome change to the corrugated sheet covered box type buildings usually found in Romania, a more suitable response to regional traditions, constructed from locally sourced materials. A building that will age well and represent its place within the Szekler Gallop cultural program of events.

TURI, Attila: EXAMPLES FROM A CHIEF ARCHITECT'S EXPERIENCE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 38-43, DOI: 10.33268/Met.2019.5.4

FROM THE HAND GUIDE TO VISUAL SETTLEMENT

Guidelines for architects regarding a qualitative approach to building design often conflict with design or client interests. Here are examples of a chief architects assessment of commonly occurring situations ranging from debates about impulse, symmetry, location or even practical issues of how to place a garage. Can a guidebook, which is not really meant for architects alone, stand as a dress code, or source of inspiration, or even as a cultural tool.

CSAJBÓK, Csaba: A FRIENDLY CHURCH

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 44-47, DOI: 10.33268/Met.2019.5.5

NEW CHURCH, DEREKEGYHÁZ, HUNGARY

ARCHITECTS: LÁSZLÓ VÁNCZA, KINGA FERENCZY and SOMA RÁNKI

It proves appropriate to build a new village church to domestic building proportions and scale in order to create a welcoming environment. Although contemporary in construction this church takes its inspiration from past examples regarding formality and the act of worship. Use of materials reflect a rural and national identity without need for unnecessary decoration or motifs. This church is a offers worshippers friendship and hope.

WETTSTEIN, Domonkos: PLAYFUL COLOUR ON THE IDEOLOGY OF TYPE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 48-53, DOI: 10.33268/Met.2019.5.6

THE RENOVATED FACADE OF THE VÁR STORE HOUSE, VESZPRÉM, HUNGARY

ARCHITECTS: ZSOLT GYÖRGY KOVÁCS, JANA BERÁNKOVÁ and DÁVID KOVÁCS

The communist era left many city centres in Hungary scarred by uncompromising developments intended "to erase the past forever". Yet buildings from this era still stand and with well considered restoration can be given a new, less visually damaging, lease of life. In Veszprém it was decided to lighten up such a building with coloured glazing and led lighting, the message being to give life to a building and not let it fall victim to a historical destiny.

FÜLEKY, Zsolt: TOWNSCAPE DESIGN GUIDES

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 54-56, DOI: 10.33268/Met.2019.5.7

CONTEMPORARY CONSTRUCTION - QUALITY ARCHITECTURE

Urban regulation has become very complicated and seldom comprehensible for citizens or even decision makers in Hungary. Moreover regardless of the strict laws, the quality of the townscape has not improved, indeed one may experience a steady decline in the quality and identity of the Hungarian settlements. To tackle this phenomenon, as an innovative action, following the submission of the Prime Minister's Office, the Hungarian legislation adopted the Act LXXIV of 2016 on Townscape Protection.

KOLOSSA, József: DESIGN GUIDES

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 57-59, DOI: 10.33268/Met.2019.5.8

NEXT GENERATION

In 2016. the Hungarian legislation adopted the Act LXXIV of 2016 on Townscape Protection. By 2019. over 94% of the settlements have accomplished their initial Townscape Identity Manuals. The first conclusions have already been drawn, and the adequate question arises: What's next?